

УДК 006:001.89(477)

О.В. Горецький (ДНДІ МВС України),
Т.І. Шапочка,
к.ю.н. (ДНДІ МВС України)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті дається оцінка стану забезпечення технічного регулювання та стандартизації в Україні. Здійснено аналіз процесу реформування технічного регулювання в Україні, а також стану законодавчого регулювання цієї сфери. Представлено основні досягнення відносно зобов'язань держави щодо вирішення технічних бар'єрів у торгівлі та сформовані основні напрями законодавчого реформування системи технічного регулювання в Україні.

Ключова слова: *технічне регулювання, стандартизація, оцінка відповідності, стандарт.*

В статье дается оценка состояния обеспечения технического регулирования и стандартизации в Украине. Осуществлен анализ процесса реформирования технического регулирования в Украине, а также состояния законодательного регулирования этой сферы. Представлены основные достижения относительно обязательств государства по решению технических барьеров в торговле и сформированы основные направления законодательного реформирования системы технического регулирования в Украине.

Ключевые слова: *техническое регулирование, стандартизация, оценка соответствия, стандарт.*

Paper gives an assessment of the state of technical regulation and standardization in Ukraine. The analysis of the process of reforming the technical regulation in Ukraine, as well as the state of legislative regulation of this sphere, was carried out. The main achievements concerning the state's obligations to resolve technical barriers to trade are presented and the main directions of legislative reform of the technical regulation system in Ukraine are formed.

Keywords: *technical regulation, standardization, conformity assessment, standard.*

Фундаментальною основою функціонування єдиного світового ринку є вільне переміщення товарів. Наявність у міжнародній торгівлі технічних бар'єрів створює перешкоди як для виходу української продукції на європейські та міжнародні ринки, так і для доступу вітчизняних споживачів до якісних закордонних продуктів. Механізми ліквідації технічних бар'єрів у торгівлі базуються на взаємному визнанні результатів оцінки відповідності, що забезпечується в результаті технічної гармонізації стандартів [1].

З метою подолання технічних бар'єрів країни СНД підписали Угоду про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації 12 березня 1992 року й Угоду про принципи проведення та взаємного визнання робіт з сертифікації 4 червня 1992 року [2; 3].

На виконання зазначених документів Україна уклала двосторонні угоди з країнами-членами СНД, якими передбачене взаємне визнання робіт із сертифікації продукції, які є чинними і сьогодні.

Завдяки цим Угодам українські підприємства мають можливість проводити сертифікацію продукції в Україні та безперешкодно постачати її в країни-підписанти Угод.

В Угоді про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації зазначено, що Уряди держав-учасниць цієї Угоди, маючи повну самостійність у питаннях формування і реалізації систем стандартизації, метрології та організації робіт у цій галузі:

- використовують основні положення діючих систем стандартизації, метрології та розвивають їх відповідно до ринкової економіки, гармонізуючи з міжнародними нормами і правилами;
- визнають діючі стандарти “ГОСТ” як міждержавні;
- зберігають аббревіатуру “ГОСТ” за новими міждержавними стандартами, передбачаючи гармонізацію їхніх вимог з міжнародними, регіональними і першовими національними стандартами;
- виконують роботи із сертифікації на основі загальних організаційно-методичних положень через створені урядами національні органи із сертифікації;
- визнають існуючі державні еталони одиниць фізичних величин як міждержавні;
- узгоджено вирішують правові, економічні й організаційні питання стандартизації, метрології та сертифікації, зокрема на основі двосторонніх або багатосторонніх договорів, програм і технічних проектів.

Реформування системи технічного регулювання України було розпочато у 2001 році і цей процес триває досі. Зі вступом України у 2008 році до Світової організації торгівлі (СОТ) український уряд взяв на себе низку зобов'язань, пов'язаних із подальшим реформуванням системи технічного регулювання, що вимагає встановлення преференційних торгових відносин на основі набору відповідних норм та правил.

Розпочата в Україні реформа технічного регулювання та прийняті в 2014–2015 роках закони України “Про стандартизацію”, “Про технічні регламенти та оцінку відповідності”, “Про метрологію та метрологічну діяльність” в цілому відповідають зобов'язанням України в межах Угоди про асоціацію щодо адаптації українського законодавства у цій сфері до законодавства ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців найбільш повно займалися розробкою теоретичних і методологічних засад удосконалення системи технічного регулювання такі вчені-економісти, як: А. Брайден, Р. Тані, М. Танака, Й. Уцумі, Г. Воронін, Ф. Давидовський, Л. Лопатніков, В. Коршунов, Н. Московська, Н. Сапухіна, О. Язвінська та ін.

Дуже вдало розглядає процес реформування технічного регулювання в Україні та його відповідність європейським стандартам Н. Хвищун [4], а питання розробки порівняння системи сертифікації та стандартизації в деяких країнах світу та в Україні – В. Дятлова [5]. Однак у вітчизняній літературі проблемам та шляхам удосконалення системи технічного регулювання та стандартизації приділено недостатньо уваги.

Постановка завдання.

У зв'язку з цим, метою статті є аналіз стану, виявлення проблем і шляхів удосконалення технічного регулювання та стандартизації в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Адаптація вітчизняного законодавства до міжнародних правил та норм (більше до європейських) у сфері технічного регулювання здійснюється на основі законів України “Про акредитацію органів з оцінки відповідності”, “Про стандартизацію”, “Про технічні регламенти та оцінку відповідності” [6; 7; 8].

10 лютого 2016 року набув чинності Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII “Про технічні регламенти та оцінку відповідності” (далі – закон № 124-VIII), який визначає правові та організаційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і передбачених ними процедур оцінки відповідності, а також здійснення добровільної оцінки відповідності [8].

Відповідно до статті 9 закону № 124-VIII цілями прийняття технічних регламентів є захист життя та здоров'я людей, тварин і рослин, охорона довкілля та природних ресурсів, забезпечення енергоефективності, захист майна, забезпечення національної безпеки та запобігання підприємницькій практиці, що вводить споживача (користувача) в оману.

Технічні регламенти розробляються, приймаються та застосовуються на основі принципів, установлених Угодою Світової організації торгівлі про технічні бар'єри в торгівлі, що є додатком до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі 1994 року [9].

Також у зв'язку з прийняттям закону № 124-VIII втратив чинність Закон України від 01.12.2005 р. № 3164-IV “Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності” [10]. Закон № 124-VIII на відміну від останнього містить розширений понятійний апарат, який, зокрема, включає такі поняття, як гармонізований європейський стандарт, декларування відповідності, об'єкт оцінки відповідності, сертифікація та ін.

Технічне регулювання – правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних із ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та/або державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю) [8].

3 січня 2015 року набув чинності Закон України від 05.06.2014 № 1315-VIII “Про стандартизацію”, який установлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні і спрямований на забезпечення формування і реалізації державної політики у відповідній сфері [7].

При цьому стандарт визначено як нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері [7].

На нашу думку, добровільна стандартизація, з одного боку, звільняє державу від тягаря реалізації програм стандартизації, а з іншого – через її гнучкість та відповідність мінливим потребам ринку дотримання будь-яких національних, міжнародних і корпоративних стандартів не дає споживачеві повної впевненості в якості продукції і, насамперед, через неможливість детально вивчити значну кількість різних документів.

Вимоги технічних регламентів поширюються на товари вітчизняного та іноземного виробництва незалежно від їх походження.

Згідно із законом № 124-VIII технічний регламент – це нормативно-правовий акт, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні процедурні положення, додержання яких є обов'язковим. Він може також включати або виключно стосуватися вимог до термінології, позначень, пакування, маркування чи етикетування в тій мірі, в якій вони застосовуються до продукції, процесу або методу виробництва. Якщо технічний регламент розробляється на основі акта законодавства Європейського Союзу, зміст, форма та структура такого технічного регламенту мають максимально повно й точно відповідати змісту, формі та структурі відповідного акта законодавства Європейського Союзу з урахуванням можливості врегулювання конкретних суспільних відносин нормами актів законодавства України.

Якщо іноземний технічний регламент не є еквівалентним відповідному українському, імпортер повинен використовувати національний регламент. Однак оскільки всі технічні регламенти приводяться до європейських, то, відповідно, європейським імпортерам покращуються умови під час увезення товарів на митну територію України, що зменшує можливість Уряду контролювати обсяги імпорту. Українським же виробникам прийдеться ще достатньо довго переоснащувати власне виробництво, підлаштовувати до нових технічних регламентів.

Починаючи з 2011 року, відповідно до Робочої програми розроблення технічних регламентів на період до 2020 року, Україною вже вдосконалюються технічні регламенти. Станом на 18.08.2017 в Україні діє 53 технічних регламенти, що відповідають Директивам ЄС [13].

Згідно із законом № 124-VIII оцінка відповідності вимогам технічних регламентів здійснюється у випадках і шляхом застосування процедур оцінки відповідності, які визначені в таких технічних регламентах (ст. 25) [8]. Для виконання завдань з оцінки відповідності вимогам технічних регламентів у випадках, визначених у відповідних технічних регламентах чи передбачених ними процедурах оцінки відповідності, повинні або можуть бути залучені такі органи з оцінки відповідності:

– призначені органи, якими є органи із сертифікації та органи з інспектування, а для виконання окремих завдань з оцінки відповідності будівельних виробів – також випробувальні лабораторії;

– визнані незалежні організації – для виконання визначених завдань з оцінки відповідності технології виконання нерознімних з'єднань, персоналу, який виконує нерознімні з'єднання, та/або персоналу, який проводить неруйнівний контроль, згідно з технічним регламентом щодо обладнання, що працює під тиском;

– акредитовані випробувальні лабораторії виробників – для виконання визначених завдань з випробувань (контролю) продукції, які визначені в деяких процедурах оцінки відповідності, якщо такими процедурами для виробника передбачений вибір щодо звернення до власної акредитованої випробувальної лабораторії або до призначеного органу.

Станом на 19.08.2017 в Україні діє 687 органів з оцінки відповідності, які мають чинну акредитацію [11].

**Перелік органів з оцінки відповідності,
що мають чинну акредитацію станом на 19.08.2017**

Назва	Кількість
Випробувальні лабораторії	453
Калібрувальні лабораторії	22
Медичні лабораторії	2
Органи з сертифікації продукції, процесів	117
Органи з сертифікації персоналу	12
Органи з інспектування	25
Органи з сертифікації систем менеджменту	56
Всього	687

Сертифікацію здійснюють саме органи, які пройшли акредитацію з оцінки відповідності. Сертифікація проводиться на відповідність нормативним документам. За результатами проведення сертифікації у разі позитивного рішення уповноваженого органу з сертифікації заявникові видається сертифікат відповідності, зразок якого затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності [12].

Продукція, що пройшла процедуру оцінки відповідності маркується національним знаком відповідності. Поряд із національним знаком відповідності наноситься ідентифікаційний номер призначеного органу, що провів процедуру оцінки відповідності.

Існування значної кількості основних та додаткових знаків маркування на пакуванні та різної інформації про начебто безпечність товару призводить до неспроможності споживачів адекватно оцінити якість продукції та дозволяє недобросовісним виробникам вводити їх в оману.

Велика кількість різноманітних стандартів, необхідність вибору кожним підприємством національних, міжнародних та іноземних стандартів, залежно від маркетингової стратегії, планів з експорту продукції, наявності імпорتنих аналогів, ставлять нові складні завдання перед системою інформаційного

забезпечення технічного регулювання та стандартизації, зумовлюють необхідність повноти і системності подання інформації про стандарти.

Очевидно, що в умовах інформаційного перенасичення, динамічного процесу вдосконалення стандартів, підприємства, особливо малого та середнього бізнесу, не в змозі самостійно орієнтуватися у співвідношенні різних національних і міжнародних стандартів, а також враховувати процеси їх розвитку, знайомитися з проектами стандартів, які готуються до прийняття, без чого неможливо планувати виробництво і успішно конкурувати на ринку. Це вимагає синтезу інформації про різні види стандартів у єдину систему знання в галузі стандартизації. Тільки в її рамках підприємства зможуть отримувати сучасну, актуальну інформацію про стандарти.

Таким чином, нині в Україні створено відповідну нормативно-правову базу, яка запроваджує нову систему технічного регулювання, що відповідає ключовим принципам системи технічного регулювання ЄС.

Підсумовуючи, слід зазначити, що необхідність подальшого реформування системи технічного регулювання значною мірою зумовлюється поєднанням таких трьох чинників:

- усунення технічних бар'єрів у торгівлі між ЄС та Україною;
- зобов'язання, які взяла Україна при вступі до СОТ;
- необхідність модернізації економіки шляхом збільшення обсягу інвестицій

та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку.

МВС України відповідно до законодавства бере участь у формуванні державної політики у сфері технічного регулювання та стандартизації, забезпечує розроблення технічних регламентів, державних стандартів, технічних умов та інших нормативно-правових актів, а також забезпечує проведення комплексу робіт із сертифікації та випробування продукції у сфері технічного регулювання МВС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про технічні бар'єри в торгівлі. Інформаційний бюлетень з міжнародної стандартизації. 2005. № 1. С. 84–97.
2. Угода про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997_102 (дата звернення 03.07.2017).
3. Угода про принципи проведення та взаємного визнання робіт з сертифікації 4 червня 1992 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/643_099 (дата звернення 05.07.2017).
4. *Хвищун Н. В., Дика М. П.* Система технічного регулювання в Україні: стан та напрями реформування. URL: archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/.../4.pdf (дата звернення 07.07.2017).
5. *Дятлова В. В.* Система організаційно-технічного регулювання економіки: трансформаційні процеси в Україні: монографія. Донецьк: ВІК, 2011. 399 с.
6. Про акредитацію органів з оцінки відповідності: Закон України від 17 травня 2001 року № 2407-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 32. Ст. 170.
7. Про стандартизацію: Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 14. Ст. 96.
8. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 14. Ст. 96.
9. Марракеська угода про заснування Світової організації торгівлі. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_342 (дата звернення 10.07.2017).

10. Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 1 грудня 2005 року № 3164-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 12. Ст. 101.

11. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=188218 (дата звернення 12.07.2017).

12. Реєстр акредитованих ООБ. URL: <https://naau.org.ua/reestr-akreditovanih-ooob/> (дата звернення 14.07.2017).

13. Робоча програма розроблення технічних регламентів на період до 2020 року. URL: http://www.leonorm.com/p/NL_DOC/UA/201001/Nak_567.htm (дата звернення 17.07.2017).

14. Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики: Указ президента України від 13.07.2005. № 1105/2005. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105/2005> (дата звернення 19.07.2017).

Отримано 25.09.2017

Рецензент Марченко О.С., к.т.н.